

معابد یونان

تاریخچه، هنر و معماری

سایان تیمورپور

انتشارات مینوفر
Minufar.ir

مشهد مقدس - ۱۳۹۷

سرشناسه	: تیموریور، شاپان، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: معابد یونان: تاریخچه، هنر و معماری / شاپان تیموریور.
مشخصات نشر	: مشهد: مینوفر، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۷۲ ص.: مصور (بخشی رنگی)، جدول، نقشه.
فروست	: علوم انسانی؛ ۲۱۳۲.
شابک	: 978-600-474-174-3 ۱۰۰۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: معبدها -- یونان -- طرح و ساختمان
موضوع	: Temples -- Design and construction -- Greece
موضوع	: معبدها -- یونان -- تاریخ
موضوع	: Temples -- Greece -- History
موضوع	: معماری و دین
موضوع	: Architecture and religion
موضوع	: معماری مذهبی -- یونان -- تاریخ
موضوع	: Religious architecture -- Iran -- History
موضوع	: یونان -- دین
موضوع	: Greece -- Religion
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۷/۶۴۷/۱۳۰۸/۶
رده بندی دیویی	: ۱۳۰۸/۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۳۶۰۵۸

عنوان کتاب: معابد یونان: تاریخچه، هنر و معماری	
نویسنده: شاپان تیموریور	
قطع: وزیری	
چاپخانه: چاپ دیجی سنپتا	
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه	
شابک: ۷۸-۶۰۰-۴۷۴-۱۷۴-۳	
نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۷	
قیمت: ۱۰۰۰ تومان	

تمام حقوق چاپ و نشر این اثر محفوظ است.

مشهد مقدس، بلوار جلال آل احمد پ ۶۹ پ ۱۱۶، ص.پ: ۹۱۸۹۵-۱۷۵۵

همراه: ۰۹۳۵۲۱۶۲۷۵۵ - تلفن و دورنگار: ۰۵۱-۳۸۳۲۲۵۵۳

سایت: www.minufar.ir - ایمیل: minufar@yahoo.com

فهرست مطالب

۷ پیشگفتار

فصل اول

۱۳ دوره‌های بررسی هنر و معماری یونان

۱۵ هنر و معماری دوره هندسی (۸۰۰ - ۱۱۰۰ ق.م):

۱۶ هنر و معماری دوره آرکانیک (کهن) (۴۸۰ - ۶۳۰ ق.م):

۱۷ هنر و معماری دوره کلاسیک (۳۳۰ - ۴۸۰ ق.م):

۱۹ هنر و معماری دوره هلنیستی (۲۷ - ۳۳۰ ق.م):

فصل دوم

۲۱ نظام‌های معماری و معادبان

۲۳ نظام‌های معماری یونان:

۲۳ نظام دوریک (Doric Order):

۲۳ ویژگی‌های بارز نظام دوریک:

۲۶ معبد هفائستوس (Temple of Hephaestos):

۲۶ معبد باسیلیکا (هرا ۱) (Temple of Basilica, Hera 1):

۲۷ معبد پوسیدون (هرا ۲) (Temple of Poseidon, Hera 2):

۲۸ معبد آپولو (دلفی) (Temple of Apolo, Delphi):

۲۹ معبد آفایا (Temple of Aphaia):

۳۰ نظام ایونیک (Ionic Order):

۳۱ ویژگی‌های بارز نظام ایونیک:

۳۳ معابدی که به سبک ایونیک ساخته شده‌اند:

۳۳ مجموعه آکروپولیس (Acropolis):

- ۳۴..... معبد پارتنون (Parthenon):
- ۳۶..... معبد آتنا نیکه (Temple of Athena Nike):
- ۳۷..... معبد ارختیون (Erechtheum):
- ۳۷..... معبد آرتمیس (Temple of Artemis):
- ۳۸..... معبد آپولو (دیدوما) (Temple of Apolo, Didyma):
- ۳۹..... معبد لیسوس (Temple of Llissus):
- ۳۹..... نظام کرنن (Corinthian Order):
- ۴۰..... ویژگی های رز نظام کرتتین:
- ۴۱..... معابدی که به سبک کرتتین ساخته شده اند:
- ۴۱..... معبد زئوس (الیمپیا) (Temple of Zeus, Olimpia):
- ۴۲..... معبد آپولو (باسائ) (Temple of Apolo Bassae):
- ۴۳..... معبد دلفی (Apolos of Delphi):

فصل سوم

- ۴۵..... نتیجه گیری و جمع بندی کلی
- ۴۷..... خلاصه مباحث کتاب
- ۴۸..... فهرست تصاویر
- ۶۹..... فهرست منابع تصاویر:
- ۷۰..... کتابنامه
- ۷۰..... فهرست منابع فارسی
- ۷۱..... فهرست منابع لاتین

پیشگفتار

سرزمینی که تمدن و فرهنگ یونان باستان در آن شکل گرفت، از یونان و جزایر یونانی تشکیل شده بود که عبارت بودند از: یونان شمالی، مرکزی و جنوبی (پلوپونز) و همچنین جزایری که در سواحل شمالی (تراس) و شرقی (آسیای صغیر) دریای اژه قرار دارند (تصویر شماره ۱). در یونان، تابستان ها گرم و تقریباً بدون باران و فصل بارندگی در زمستان بوده و این کشور، اکثر اوقات دارای آسمانی صاف و آبی است. دریای اژه، سواحل شگفتی یرنان را که بریدگی های بسیار دارد، احاطه کرده است. شبه جزیره های باریک که در دریا پیش رفته اند، به تعداد زیادی در یونان وجود دارند که باعث پدید آمدن خلیج های عمیق خشکی نفوذ نموده اند، گردیده و همین خلیج ها، بندرهای مناسبی برای تمدن کشتی ها است. به طور کلی، تمدن یونان در سه عنصر ثابت، خلاصه می شود که عبارت از: انسان، طبیعت و عقل می باشد. یونان با داشتن بزرگ مردانی مانند پریکلس و سقراط سازنده برجسته، نمایشنامه نویسان بزرگی چون آئسکولوس و سوفوکل و اندیشمندان مبتکرانی مانند سقراط، افلاطون و ارسطو، تاثیر خیره کننده ای بر شکل گیری فرهنگ و تمدن های پیشرفته دیگر در اروپا داشته است. شناخت تمدن یونان، شناخت بخشی از تمدن جدید غرب است و شناخت این تمدن، بدون آشنایی با تمدن شرق مدیترانه امکان پذیر نیست. در جهان بینی اومانیستی (انسان گرایی) یونان، آن چه اهمیت داشته، انسان بوده و انسان، محور مقیاس همه چیز بوده است. طبیعت و زیبایی نیز در تمدن یونان، جایگاه خاصی داشته است. لازم به ذکر است که عوامل طبیعی و وجود طبیعت در یونان در شکل گیری آثار معماری و سایر هنرها نقش اساسی و تعیین کننده ای را ایفا کرده است.

یونانی ها در ساخت آثار معماری، بسیار تحت تاثیر طبیعت و زیبایی پیرامون خویش بوده اند، به طوری که افلاطون در تعریف زیبایی می گوید: «چیزی زیباست که ایده های زیبا را در بر گرفته باشد». او طبیعت را هنر و کار الهی می پندارد. چون این احساس به سوی طبیعت با یونانی ها متولد شده است و همین موجب گردیده بود که

برای هر یک از عناصر طبیعی، خدایی خاص را تصور نموده و معبدی برای آن بسازند، چنان که معماری یونان را باید در معابد آن سرزمین، بررسی و مطالعه نمود.

دوره ای از زوال که اغلب اشاره به عصر تاریکی یونان دارد، در پی فروپاشی تمدن میسنی در قرن ۱۲ پیش از میلاد و تا مابین قرون ۸ و ۷ پیش از میلاد ادامه یافت، در این عصر، هنر شروع به احیاء شدن می نماید. از آغازین سال های این دوره جدید، یک نوع بنای ویژه به عنوان عنصری مسلط و غالب معرفی می گردد که معبد نام دارد. معبد به عنوان مسکن خدایان، در ذهن متبادر می شد و خدای هر معبد، منطبق با اولویت ها و رسومات محلی، متفاوت بود (کول ۱۳۸۸: ۹۲). واژه معبد برگرفته از کلمه لاتین (Templum) به معنای محلی است که در آن، مجسمه خدایان قرار داشت و نیز به محلی مقدس در فرهنگ چند خدایی اطلاق می شد. معبد، جایگاه پرستش و پرستیدن خداوند در هر دینی را گویند. اگر چه اصطلاح معبد از نظر واژه شناسی هم معنای پرستشگاه است اما هر پرستشگاهی را معبد نمی نامند. معبد، مکانی است که معماران یونانی، تحقیقات و مطالعات خود را در زمینه زیبا شناسی در آن به نمایش گذاشته اند. با شکست پادشاهی میسن دیگر قصرهای مجلل در یونان ساخته نشد، اما معابد بسیار، بر پا گردیدند. یونانی ها با شرف آن که معابد را به صورت ساختمان بسازند، برای نیایش از سنگ و چهارگوش مقدسی که در فضای باز قرار داشت و گاهی نیز برای آن قربانی می کردند، استفاده می نمودند. با مرور زمان و با اعتقاد به این که تصور و تجسم خدایان در یک مکان سر پوشیده بهتر میسر می گردید و یا این که سمبل خدایان، جهت پرستش در یک مکان سر پوشیده بهتر میسر می گردید و یا این که سمبل خدایان جهت پرستش، در یک اتاق بهتر می توانست از گزند ارواح پلید در امان باشد، فکر ایجاد معبد به صورت یک مکان سر پوشیده در دهن آن ها شکل گرفت (فیروزمندی ۱۳۶۵: ۳۸).

طرح معابد یونانی بر خلاف اهرام مصر و زیگورات های بابل، با محیط پیرامون خود در هماهنگی کامل قرار داشت، نه آن که آن را تحت الشعاع خود قرار دهد یا نادیده بگیرد. این معابد، رو به فضای باز ساخته می شدند. مراسم دینی در قربانگاه مقابل معبد، برگزار می شد و در درون معبد نیز مجسمه مورد پرستش، غنائم جنگی و خزانه را نگهداری می کردند. بر همین اساس است که در طرح معابد یونانی، نمای بیرونی،

شکیل تر از فضای داخلی است. یونانیان دوست داشتند، بر برپایی معبد، زیباترین محل را انتخاب نمایند که ترجیحا بلندی های مشرف بر دریا بود و یا نقاطی که کوه های دور دست را عیان می ساخت (بانی مسعود ۱۳۸۹: ۴۷).

معابد اولیه از چوب ساخته می شدند و با گذشت زمان، شکل چوبی آن ها تدریجا دگرگون شد و مصالحی ماندگار، چون سنگ آهک و گاه مرمر، به کار گرفته شدند. معابد زوئون (Xoanon) (تصویر شماره ۲) از جمله معابدی بودند که از پیکره های زمخت و بدوی از تنه درخت، ساخته شده و جنبه آیینی- عبادی داشتند (کول ۱۳۸۸: ۹۴). هر چه بر ثروت یونانیان افزوده گردید، آن ها توانستند از سنگ آهک و سپس در سال ۶۸۰ قبل از میلاد از سنگ مرمر برای تزیینات معبد، بهره بگیرند. مرمر گران بود ولی کوه های سنگ مرمر بسیار نزدیک بودند. هومتوس در شرق آتن با سنگ آبی- سفیدش، پتلیکوس در شمال شرق آتن با سنگ سفید براقش که مخصوصا برای کنده کاری، مورد استفاده قرار می گرفت و جزایر آیگینا، مخصوصا پاروس، که مرمرهای دارای کیفیت های گونه گون را به تعدادی بسیار زیاد در اختیار هنرمندان قرار می دهد (گاردنر ۱۳۷۰: ۱۲۸).

معابد یونانی از لحاظ نقشه، شباهت نزدیکی با تالار بارگاه میسنی دارد و حتی در پیشرفته ترین شکل این معبد، سادگی بنیادی ساختمان تالار مزبور، به چشم می خورد. یک اتاق تک یا دو اتاق تو در تو (مقصوره) بدین پنجره با یک در (دو در برای مقصوره تو در تو) و یک رواق با دو ستون، بین دیواره های پیش آمده (ستونهای بین دو جرز)، یا ستون بندی خلفی (ستون بندی بی دیوار)، یا ستون بندی خلفی و قدامی یا هر یک از این نقشه ها که به وسیله یک ردیف یا دو ردیف ستون بندی، محاط شده باشند. آن چه پیش از همه در نقشه یونانی ها توجه ما را به خود جلب می کند، پیش از آن چه در معماری خاور نزدیک باستانی دیده ایم، نظم و فشرده گی و تقارن آن است که مثلا در نقطه مقابل گروه بندی های بی نقشه معابد مصری، قرار دارد. تفاوت در حس تناسب، توسط یونانی ها و کوشش برای رسیدن به شکل های مطلوب، بر حسب رابطه های منظم عددی و قواعد هندسه است. در این نقشه ها (تصویر شماره ۳) می توان نوعی جهش یا فرارویی از واحدهای بسیار ساده به واحدهای بغرنج تر را بدون هیچ گونه تغییر بنیادی در نوع واحدها یا طرز گروه بندی آن ها دید، زیرا معماری یونانی، همچون

موسیقی کلاسیک، یک تم یا مضمون ساده مرکزی دارد که از مجموعه ای از شکل های بغرنج، اما همیشه مفهوم تر، از بطن آن فرا رویداده اند.

پلان اغلب معابد یونانی، چهارگوش بوده و در مرکز آن، بخش اصلی معبد قرار داشته که شامل یک اتاق مستطیل شکل است که آن را مقصوره (نائوس) (Naos) می نامیدند. از مهم ترین معابدی که با پلان چهارگوش ساخته شده اند، می توان به معبد پارتنون، معبد آرتمیس و معبد زئوس (المپیا) اشاره کرد. پلان دیگری که معابد یونان به شیوه آن ساخته می شد، پلان مدور بود. بهترین نمونه این گونه بناها معبد تولوس است که در شهر دلفی قرار دارد. تولوس های شهرهای دلفی، آتن، اپیدوروس، از جمله بهترین نمونه های ساخته شده با پلان مدور هستند.

تندیس الهه در داخل مقصوره که هسته اصلی معبد را تشکیل می داده، قرار می گرفته است. در بخش از معابد، مقصوره، بدون ستون بوده، اما به تدریج، یک ردیف ستون برای حمل بار سقف سنگی معبد، در دو طرف، در امتداد یکدیگر کار گزارده شده است. مقصوره، دارای ایوان ستوندار قدیمی یا پیشین است که در معماری یونان آن را پرونائوس (Pronaos) می گویند. در پشت مقصوره، یک رواق خلفی، شبیه رواق قدیمی وجود داشته که آن را پیشخانه یا اوپیستودوموس (Opisthodomos) می نامیدند. انتهای دیوارهای دو رواق مذکور، به پایه های مربع شکل، پایان می پذیرد که آن را آنتا (Anta) می گویند. به ندرت بخش پایانی آن و قسمت تحتانی دیواره مقصوره از طرف بیرون، با نقوش برجسته تزیین می گردید (شماره ۴). در اکثر معابد، دورادور مقصوره، به ویژه معابدی که بزرگترند، با یک ردیف ستون، احاطه می گردید که آن را دور ستونی پریتیلون (Peritylium) می نامند. در بعضی معابد، به جای یک ردیف ستون، دو ردیف ستون، کار گذاشته شده که معبد آرتمیس در شهر افسوس واقع در بخش غربی ترکیه امروزی از این نوع است. مقصوره، یک بنای سرپوشیده است که دیوارهای آن با سنگ های تراشیده شده منتظم بدون ملات، ساخته شده است. از درگاهی که دقیقاً در وسط ایوان ستوندار تعبیه گردیده، به داخل مقصوره، قابل دسترسی بوده است. به ندرت پنجره ای در مقصوره تعبیه می شد و سطح دیوارهای داخلی مقصوره را نقاشی کرده اند. گاهی این بخش به صورت دو طبقه، ساخته شده که برای ورود به طبقه بالا، از راه پله استفاده می شده است. بخش دیگر معبد که اساساً

عمده ترین قسمت آن است، سنتوری نام دارد که به شکل یک مثلث و دارای دو طره افقی مایل است که در آن نقش های برجسته مربوط به داستان یک الهه که معابد برای آن ساخته شده، حجاری می گردید. دیگر بخش معبد، چهارگوشی ها و فرسب هاست که در شیوه سه گانه با هم متفاوت هستند.

به طور کلی، معابد یونان با ردیف ستون های نمای ورودی شان، مشخص و نامگذاری می شوند. معبد با رواق جلوی خود، به پیش ستونی یا پروستیل (Prostil) معروف بود و زمانی که رواق در قسمت عقب قرار می گرفت، آن را پس ستونی یا آنفی پروستیل (Anfiprostil) نام می نهادند. انواع معابد با تعداد ستون های مقابل آن ها (نمای ورودی) عبارت از: چهار ستونی، پنج ستونی، شش ستونی، هفت ستونی و هشت ستونی شدند.

مسئله مهم در مکمل معبد های یونانی، روابط هندسی ابعاد آن ها بوده که در روند تکاملی آن ها، نزدیک به نسبت های ۲ به ۱ دیوار طولی، دو برابر دیوار عرضی را مشاهده می کنیم. اگر چه هیچ ده این نسبت، به طور دقیق در معابد یونان دیده نشده، ولی تناسب در معماری پیکر سازی و هارمونی در موسیقی از نظر یونانی ها مقوله واحدی بوده است. البته این نکته، تفسیری است که معابد دوره کهن یونان، غالباً دراز و کم عرض بودند که نسبت میان دیوار طولی و دیوار عرضی ۳ به ۱ بوده است (Lawrence 1965: 97).